

V srpnu 1991 došlo k rozpadu Sovětského svazu. Armáda se pod vlivem okolností postavila na stranu demokratických sil. Společenství nezávislých států (SNS) jako nástupce Sovětského svazu mělo mít původně jednotnou armádu, ve které by hlavní část připadala na Rusko. Sovětské ministerstvo obrany nemělo zaniknout, ale mělo být koordinátorem všech vojenských sil členských států SNS. Tento model jednotné armády selhal. Výsledkem krachu plánu na společnou armádu bylo vytvoření vlastních ozbrojených sil Ruské federace. Vojenské koncepce však byly stále postaveny na konfrontaci mezi Východem a Západem, reforma armády v následujícím období prakticky neprobíhala, pokud za ni nebudeme počítat, přesuny vojsk (např. z Československa) z rozpadnuvšího se východního bloku zpět do Ruska (cca 1,5 milionu vojáků) a s tím spojené snížení početního stavu armády. V některých záznamech bývá uváděno, že stav pozemní armády byl snížen ze 4 milionu na 1,5 milionu mužů.

Navíc všichni tehdejší ministři obrany Gračov či Radionov byli ze „staré školy“, proto trvali na modelu velké armády, bez přihlédnutí k reálným ekonomickým možnostem. Armáda měla mít úplně stejnou strukturu, ale „jen“ poloviční stav.

Skutečnou reformu zahájil až prezident Putin v roce 2000 a považuje ji stále za jednu ze svých priorit. Nicméně přeměna této priority v realitu je pomalý a vleklý proces. Od samého začátku čelila Putinova vláda silné opozici ze strany konzervativních vyšších důstojníků na Ministerstvu obrany a generálním štábu. Proto byl v r. 2001 jmenován ministrem obrany bývalý zpravodajský důstojník Sergej Ivanov, který měl blízký vztah k prezidentu Putinovi, aby na Ministerstvu obrany prosadil program reformy.

Hlavním podnětem pro změnu byly především neúspěchy v Čečensku v letech 1999 až 2001. Ruské jednotky v Čečensku trpěly špatným plánováním na generálním štábu, nedostatečným výcvikem pro povstalecký boj, nedostatkem průzkumných a spojovacích prostředků a nedostatkem přesné řízení munice dalekého dosahu.

Válka v Čečensku je dnes decentně označována jako protiteroristická operace. Pokračuje prakticky doposud. Celkový počet zasazených vojáků je odhadován na 90 až 110 tisíc ozbrojených mužů. Za hlavní příčinu poměrně vysokých ztrát – podle oficiálních údajů 4249 vojáků od začátku operace na konci roku 1999 do srpna 2005 – se pokládá nepřipravenost armády na tento typ konfliktu.

Priority reformy

Ministr Ivanov stanovil následující čtyři priority:

- ☐ uvést vojenskou doktrínu do souladu s novými ohroženími,
- ☐ zjednodušit soustavu velení a přeměnit ministerstvo obrany v účinnější instituci,
- ☐ obnovit morálku a zvrátit dlouhodobé snižování výdajů na obranu,
- ☐ zahájit postupnou profesionalizaci ozbrojených sil.

Plány na zvýšení výdajů na obranu a na profesionalizaci byly dokončeny v roce 2003 a Ivanov rozhodl prozatím ponechat existující strukturu ozbrojených sil a systém školení a výcviku beze změny.

Mohl zvolit ambicióznější přístup, avšak jako opatrný a pragmatický vedoucí činitel se díval daleko dopředu a chápal, že odvrácení úpadku je předběžným předpokladem pro transformaci ozbrojených sil. Rozpoznal také, že svěřit nereformovanému ministerstvu odpovědnost za změnu struktury ozbrojených sil by bylo cestou k neúspěchu.

Již v roce 2004 již byly patrné hmatatelné výsledky reformy ozbrojených sil:

- program náboru profesionálních vojáků nabýval tempo,
- zvýšila se intenzita a kvalita výcviku,
- pozemní vojsko a letectvo obdržely první dodávky nových a modernizovaných zbraní,
- zvýšily se počty profesionálních vojáků, kteří prodloužili svoje závazky,
- nedoplatky služného vojáků byly vyloučeny,
- zvýšily se výdaje na obranu,
- zvýšila se kontrola Ministerstva obrany a generálního štábu ze strany vlády.

Ruské Ministerstvo financí získalo jasnější představu o tom, kdo jsou příjemci rozpočtových fondů na ministerstvu obrany, za co jsou peníze skutečně vydávány a kdo je odpovědný za ta neb ona rozhodnutí.

Doktrína

Dokument Ministerstva obrany o rozvoji ozbrojených sil z roku 2003 řeší otázku, jaké ozbrojené síly Rusko potřebuje k vedení moderních válek, včetně způsobu vysílání sil do zahraničí. Zahrnuje poznatky z války v Čečensku a bojové zkušenosti USA a Velké Británie nabyté po 11. září 2001.

Doktrína zdůrazňuje snahu Ruska o transformaci jeho ozbrojených sil na profesionální síly schopné čelit různým ohrožením s nižšími ztrátami a s větším důmyslem. Potvrzuje přednostní úlohu pozemních sil a jejich povinnost rozvíjet možnosti pozemního vojska, které bude mít vedoucí úlohu v každé protipovstalecké operaci.

Ministerstvo obrany rozšíří počet jednotek speciálních sil, zvýší standardy bojového výcviku a přijme větší počty profesionálních poddůstojníků.

Je zřejmý posun od vševojskových operací k modernějším metodám používání vojenské síly, jakož i důraz na úlohu letectva jako politického nástroje provázený snahou o vývoj a zavedení letecké přesné řízené munice dalekého dosahu. Ministerstvo obrany si přeje vytvořit *lehčí a pružnější pěší síly* podporované rozšířenými možnostmi strategické letecké přepravy a zvýšit počty dělostřeleckých přesných řízených systémů.

Na strategické úrovni zdroje Ministerstva obrany dokazují, že transformace je považována za krok k dosažení tří cílů:

- a) *umožnit Rusku vést boj proti terorismu* – k tomu je nutno modernizovat pozemní síly,
- b) *obnovit schopnost Ruska ke globálnímu uplatnění síly* – k tomu jsou vyvíjeny nové druhy jaderných zbraní a snahy o obnovení přítomnosti ruského námořnictva na světových mořích),
- c) *obnovit ruský vliv ve Společenství nezávislých států* – k tomu Rusko udržuje síť dvoustranných partnerských obranných vztahů, což mu umožňuje zasadit síly v Arménii,

Bělorusku, Kyrgyzstánu, Moldově a Tádžikistánu; Moskva se také snaží vytvořit mnohostrannou obrannou alianci podle dohody z roku 2003 o založení Smluvní organizace kolektivní bezpečnosti Společenství nezávislých států, jejichž ministři obrany vytvořili „radu“ a pravidelně se scházejí.

V prosinci 2004 Rada ministrů obrany schválila koncepci vytvoření Ruskem vedené skupiny sil (10 000 vojáků) ve Střední Asii, a to sloučením ruských, kazašských, kyrgyzských a tádžických jednotek rychlé reakce. V prosinci 2004 ruský parlament schválil protokol o vojensko-technické spolupráci v rámci výše uvedené smluvní organizace, což ruským partnerům poskytuje přístup k ruské výzbroji a výcvikovým zařízením za náhradu.

Ruští partneři ve Společenství nezávislých států považují Rusko za záruku své bezpečnosti. Ruské snahy o boj proti islámskému terorismu a proti pašování drog a o podporu stability se setkávají se souhlasem středoasijských států, které vidí, že zájem USA o daný region je krátkodobý.

Na operační úrovni ozbrojené síly zahajují plánování pro asymetrické vedení boje nízké intenzity. Zvyšuje se zájem o přesné řízení zbraně a o prostředky pro jejich dopravu. Změnil se úkol 22. těžké bombardovací divize se základnou v městě Engels s bombardovacími letouny dalekého doletu Tu-95MS a Tu-16 z jaderného odstrašování na konvenční úder proti bodovým cílům pro podporu protipovstaleckých operací. V roce 2005 tato divize obdržela nové konvenční stealthy křídlaté střely Kh-101 vypouštěné z letounů, a dva zdokonalené bombardovací letouny Tu-160 vyzbrojené pumami řízenými laserem.

Na počátku roku 2005 ruské dělostřelectvo uvedlo do pohotovosti prvou jednotku nových balistických raket Iskander-M dosahu 280 km. Probíhá program modernizace dělostřeleckých průzkumných prostředků a systémů řízení palby. V roce 2004 byl zahájen projekt vybavení raketometů řízenými bojovými hlavicemi.

Strukturální změny

Putinova reforma obrany, ačkoli byla oficiálně zahájena v roce 2001, se na určitou dobu zastavila, protože se Kremlu nepodařilo získat souhlas konzervativních důstojníků. Bývalý náčelník generálního štábu generál Kvašnin od roku 2001 až do svého propuštění v roce 2004 blokoval Ivanovovy plány na vytvoření sil rychlého zásahu, na zahájení profesionalizace, na zprůhlednění plánů nákupu výzbroje a na přechod k zásadám obranného plánování pro dobu po studené válce. Zásadní změny byly zavedeny až v polovině roku 2004.

Federální „zákon o obraně“ byl změněn tak, že se snížil status generálního štábu. Operační řízení ozbrojených sil bylo z náčelníka generálního štábu převedeno na ministra obrany. Za dřívějšího systému měl náčelník generálního štábu přímý přístup do vlády a k prezidentovi. Odpovědnosti generálního štábu byly nyní omezeny na výzkum, na plánování války, na vojenskou výchovu a na vojenské zpravodajství. Velitelé druhů ozbrojených sil a šesti ruských vojenských okruhů jsou nyní přímo podřízeni ministři obrany a jeho štábu.

Důležitým prvkem institucionální reformy bylo zbavení generálního štábu většiny řídicích funkcí. Personál, nákup, výstavba a finance byly přeměněny na samostatné služby podřízené ministři. Generální štáb, který tvrdě oponoval plánům profesionalizace ozbrojených sil, již neřídí systém povinné vojenské služby. To je důležité, protože Ivanov považoval za nemožné zavádět svoje plány na postupné snižování počtů vojáků základní služby, kdyby byl generální štáb odpovědný za personál a doplňování.

V srpnu 2004 Putin podepsal tajný dekret potvrzující status **Ministerstva obrany jako jediného orgánu pro zpracování a zavádění obranné politiky.**

Dekret také nařídil snížení personálu Ministerstva obrany a generálního štábu o 20 procent a stanovil horní mez personálu ústředního aparátu ministerstva v Moskvě na 10 350 osob.

U Ministerstva obrany byl zřízen „štáb ministra obrany“ jako monitorovací a vyhodnocovací orgán v počtu 350 osob. Náčelníkem ministra štábu a druhým nejmocnějším činitelem ministerstva se stal generálporučík Andrej Chobotov, Ivanovův dlouholetý přítel.

Nový štáb působí jako vazební článek mezi ministrem a druhy ozbrojených sil, sleduje uplatňování politiky ministerstva a poskytuje ministrovi politické rady a zpravodajská hodnocení. Dohlíží na vztahy Ministerstva obrany se sdělovacími prostředky. Koordinuje také činnost civilních institucí podřízených ministerstvu, a to Federálního úřadu pro obranný nákup, Federální služby pro vojensko-technickou spolupráci, Federální služby pro kontrolu techniky a vývozu a Federálního úřadu pro jadernou energii. Vytvoření tohoto nového štábu bylo vedeno snahou snížit závislost Ivanova na radách konzervativců v ministerstvu a omezit jejich přístup k ministrovi.

Výdaje

Zlepšená finanční situace ozbrojených sil je důležitým výsledkem probíhající reformy obrany. Putin a jeho lidé včas rozpoznali, že zvýšení financí je nezbytné k zastavení rozkladu ozbrojených sil, k podpoře morálky a k oživení hlavních programů nákupu. V roce 1999, kdy se Putin stal prezidentem, byl rozpočet na obranu 95 miliard rublů. Od té doby se postupně zvyšoval, v roce 2005 činí 531,06 miliard rublů a poprvé od roku 1999 odpovídá potřebám ozbrojených sil.

Důležitější je, že Ministerstvo obrany nevydává celý rozpočet na provoz. V roce 2005 mělo být vydáno 132,66 miliardy rublů na nákup a 68,34 miliardy rublů na výzkum a vývoj. Značně byly zvýšeny fondy na výzkumné programy nových křídlatých střel, jaderných a konvenčních ponorek a na stíhací letoun příští generace.

Přehled nákupu pro rok 2005 zahrnoval:

- ❑ 91 nový tank T-90 pro zasazení v Čečensku,
- ❑ jedna jednotka balistických raket Iskander-M,
- ❑ dvě válečné lodi,
- ❑ devět vojenských průzkumných a spojovacích družic,
- ❑ sedm modernizovaných letounů Su-27SM schopných působit proti pozemním cílům.

Projekty modernizace výzbroje jsou výrazně zaměřeny protipovstalecky. Probíhá program vybavení přibližně padesáti bojových vrtulníků Mi-24 přístroji pro noční vidění, lasery pro označování cílů a přesnými řízenými raketami. Program letectva na modernizaci letounů Su-25 určených k útokům na pozemní cíle zvýší schopnost letectva poskytovat přímou leteckou podporu pěším jednotkám působícím ve městech a v horách. Plánuje se zdokonalení globálního navigačního družicového systému zvýšením počtu jeho družic ze 12 na 24 do roku 2010.

Zvýšilo se financování jaderného odstrašování. Putin podporuje velké jaderné možnosti. Byly vyčleněny zvláštní fondy na nákup mezikontinentálních balistických raket SS-27

(Topol-M) umístěných v sílech a mobilních a na vývoj balistické rakety příští generace Bulava (SS-N-3) pro nové jaderné raketové ponorky třídy Borey (typ 955).

V roce 2004 bylo oznámeno, že Rusko vyvíjí novou raketu dalekého doletu schopnou překonat budoucí systém protiraketové obrany USA. Nová raketa byla popsána jako nadzvuková zbraň s proměnlivou dráhou letu, tj. jako kombinace mezikontinentální balistické rakety a křídlaté střely. Projekt je údajně ve fázi konstrukce a vývoje.

Představitelé ministerstva obrany a vlády tvrdí, že se výdaje na obranu zvyšují. Finanční kontroly využívání rozpočtu budou posíleny. Ministerstvo obrany najme externího kontrolora, který bude provádět průzkum tržních výdajů za hlavní zbraňové systémy, o něž má zájem. Nákupní a finanční úřad ministerstva zavede jednotný formát nabídek pro všechny druhy ozbrojených sil a bezpečnostní instituce jiných ministerstev.

Zbraně budou nakupovány za pevné ceny a dodavatelé budou vystaveni náročnějším kontrolám jakosti a termínů dodávek. Velké změny však nejsou očekávány. Nedostatek průhlednosti v systému nákupu slouží zájmům jak personálu ministerstva tak smluvních stran.

Vytváření kombinovaných sil

Hlavním cílem programu profesionalizace zahájeného v roce 2003 je zvýšit počet profesionálních vojáků u všech druhů ozbrojených sil na 277 500. Velký podíl personálu letectva a námořnictva (přes 50 procent) již tvoří tzv. smluvní personál.

Přibližně 88 útvarů bylo označeno za pohotovostní útvary a mají být plně profesionalizovány do roku 2007. Jsou to většina leteckých, námořních a jaderných útvarů, jakož i vzdušné výsadkové jednotky, jednotky námořní pěchoty, většina motostřeleckých brigád a jednotky speciálních sil. Podrobné údaje nebyly uveřejněny.

76. vzdušná výsadková divize umístěná ve Pskově je považována za plně profesionalizovanou, ačkoli důstojníci divize uvádějí, že četné kázeňské přestupky a neschopnost plnit základní povinnosti vedou k propouštění až čtyřiceti procent vojáků po pouhých čtyřech nebo pěti měsících služby.

Ministr Ivanov v lednu 2005 oznámil, že 42. motostřelecká divize, která tvoří základ ruských sil v Čečensku, bude plně profesionalizována a že vojáci základní služby již nebudou vysíláni ani do Čečenska ani do Tádžikistánu.

Očekává se, že nová politika postupně sníží počet odpíračů vojenské služby mezi mladými Rusy v odvodovém věku.

Program profesionalizace, financovaný ze speciálního federálního fondu, bude podle očekávání stát 80 miliard rublů během pěti let (2003 až 2007). Většina peněz bude vydána na zvýšení platů a zlepšení podmínek v posádkách. Průměrné měsíční služné profesionálního vojáka se v roce 2004 zvýšilo o 40 procent a v roce 2005 se má znovu zvýšit o 20 procent.

Avšak úroveň platů jsou ve srovnání se zaměstnáními v civilním sektoru stále nízké. Ministerstvo obrany pro splnění úkolů náboru zahájilo najímání občanů chudších zemí Společenství nezávislých států a nabízí jim ruské občanství po třech letech služby jako lákadlo.

Tento program měl ale dosud pouze omezený úspěch: dokud nebylo uděleno ruské občanství, nevztahují se na vojáky standardní výhody Ministerstva obrany a jejich rodinám není dovoleno usídlit se v Rusku.

Budoucí problémy

Ivanov je stále častěji kritizován pro pomalý průběh reformy. Jeho poradci však tvrdí, že transformace nadměrně velkých a neefektivních ozbrojených sil strukturovaných pro globální válku do moderních pružných sil je proces, který bude trvat pravděpodobně déle než deset roků. Nízká úroveň řízení a plánování na všech stupních je stále častěji uváděna jako vážný problém, který bude pravděpodobně brzdit proces transformace obrany.

Brzdami výkonnosti je také nízká úroveň vzdělání a zdravotního stavu povolanců. Vyhledy pro příští roky jsou skličující: Rusko stojí před narůstajícími počty nezpůsobivosti, kardiovaskulárních chorob a infekce HIV mezi mladou mužskou populací.

Dalším vážným problémem je úroveň zločinnosti a korupce v ozbrojených silách. Zpráva vrchního vojenského prokurátora uvádí, že od ledna do června 2004 bylo 7300 ruských vojáků, včetně 800 důstojníků, obžalováno z různých zločinů.

Byly zneužity obranné fondy ve výši 17 milionů dolarů a více než 100 vedoucích pracovníků Ministerstva obrany bylo obžalováno z podvodů. Odhad počtu osob zemřelých mimo boj v roce 2004 je 640, včetně 142 sebevražd.

Návrhy rozpočtu pro nynější plány reformy jsou založeny na předpokladu, že ruský hrubý domácí produkt bude i nadále růst o více než 5 procent minimálně do roku 2010. Jestliže však dojde k prudkému poklesu cen ropy, pak to v kombinaci s neschopností vlády diverzifikovat ekonomiku může způsobit, že nebude možno Ivanovovu reformu finančně zabezpečit.

Krátkodobý výhled je ale zcela pozitivní. Putinova vláda si zachovala politickou vůli, čas (do příštích prezidentských voleb tři roky) a nejvyšší rozpočtový příjem od roku 1991. Programy nákupu jsou v lepším stavu než kdykoli v minulých čtrnácti letech. Putin konsolidoval zbrojní průmysl, navrátil rozsáhlá odvětví pod přímou vládní kontrolu a přinutil velké vývozce, aby část svých příjmů reinvestovali do výroby zbraní pro ozbrojené síly.

Letectvo, námořnictvo a strategické jaderné síly mají plány modernizace, které jsou technologicky realizovatelné a pro které existují rozpočtové záruky. Plán pozemního vojska, podle něhož bude v roce 2008 mít 150 000 profesionálních vojáků, znamená, že v budoucnosti se Rusko pravděpodobně již nebude v konfliktech čečenského typu spoléhat na špatně vycvičené a špatně motivované jednotky tvořené vojáky základní služby.

Závěr

Ať už bude ruská vojenská doktrína v budoucnu zaměřena jakkoliv, lze počítat s tím, že Rusko bude stále udržovat svůj „zmenšený“ raketový jaderný potenciál a přiměřeně jej modernizovat. V rámci ruské armády existují na tuto otázku zhruba dva pohledy.

1. První (mezi jeho stoupence patří Anatolij Kvašin, bývalý náč. GŠ) vychází z toho, že strategické jaderné síly Ruskou federací neochrání od lokálních konfliktů či regionálních válek (např. na Balkáně), a proto je nutné vytvořit silná vojenská seskupení schopná operovat v jižním směru, základem má být pozemní vojsko a letectvo.
2. Druhý pohled (Igor Sergejev, bývalý min. obrany, poradce prezidenta Putina) počítá s tím, že za současné situace nedostatku financí – i kdyby bylo dosaženo vojenského rozpočtu ve výši 3,5 procenta HDP – Rusko nemá šanci postavit se proti Západu, a to z důvodu napro-

sto rozdílných ekonomických možností. Proto nemá jaderné zadržování jako strategická rovnováha alternativu.

Jakým směrem se vývoj zaměří lze jen stěží rozhodnout, ale reforma armády, tak jak ji Vladimír Putin začal, se rozhodně neomezuje ve výběru možností. Podle dostupných informací, byl formulován cíl, který může o skutečném strategickém směřování ruské armády hodně napovědět. V roce 2006 by mělo dojít k vytvoření seskupení vojsk trvalé připravenosti zaměřených dvěma strategickými směry: jihozápadním a středoasijským, kde bude důležité, aby armáda měla kvalitní, všestranně použitelné síly.

Podle článku v časopisu Jane's Defence Weekly 23/2005. Zkráceno. Jeho autor Denis Trifonov je doktorandem Lincoln College Oxford a nyní pracuje v Mezinárodním středisku pro politická studia, Kyjev, Ukrajina. Portál Tiscali-Zpravodajství, 2005.

nas/red

Obecným cílem **tvorby materiálních zdrojů v reformě OS ČR** je dosáhnout, aby byly efektivní, vnitřně vyváženou součástí aliančních sil. Z tohoto pohledu bude pozornost zaměřena na vytváření následujících schopností OS ČR:

- ❑ schopnost dlouhodobého působení v prostoru nasazení (udržitelnost),
- ❑ interoperabilita se silami a prostředky Aliance,
- ❑ přepravitelnost prostředky strategické přepravy,
- ❑ logistická soběstačnost a zabezpečení vlastní ochrany,
- ❑ efektivní nasazení (včetně schopnosti působit ve dne, v noci, za snížených klimatických podmínek), průzkum a systémy velení a řízení,
- ❑ všestranné zabezpečení osob.

Při specializaci sil NATO se bude ČR orientovat na rozvoj schopností v oblasti pasivních sledovacích systémů, zdravotnického zabezpečení a ochrany proti zbraním hromadného ničení, zejména na detekci a identifikaci chemických a biologických látek.

Zkušenosti z válek v Perském zálivu a v bývalé Jugoslávii potvrdily nutnost korekce materiálových zdrojů pro výstavbu interoperabilních, dokonale vycvičených OS, které budou vyzbrojeny kvalitní výzbrojí a schopné vést bojovou činnost v nejrůznějších klimatických podmínkách, začleněné do mnohonárodních uskupení. Těmto zkušenostem a požadavkům mají vyhovovat i reformované OS ČR se stanovenými cílovými operačními schopnostmi.

*Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošek a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005*